

skoncentrował się na trzech spośród państw byłego ZSRR, mianowicie Rosji, Białorusi i Ukrainie. Jako cechę wspólną tych państw wskazał wyraźne nawiązanie do radzieckiego modelu regulacji wyznaniowych, co widać chociażby w stosowanej terminologii. Podsumowując stwierdził, że model wyznaniowy przyjęty w tych państwach uznać można za jedynie przejściowy, gdyż wyraźnie zmierza on do większego uwzględniania czynnika religijnego. Przedmiotem kolejnego referatu wygłoszonego przez mgra Wojciecha Brzozowskiego (UW) były *Konstytucyjne regulacje stosunków państwo-kościół w Hiszpanii*. Prelegent w swoim wystąpieniu skupił się na omówieniu przepisów konstytucji z 1978 r. oraz zwrócił uwagę na wyraźne podobieństwa między hiszpańskim a włoskim modelem stosunków wyznaniowych. *Konstytucyjne zasady regulacji wyznaniowych w USA* zilustrował mgr Tomasz Ziński (UAM), koncentrując się w szczególności na zasadzie rozdziału Kościoła od państwa i jej interpretacji przyjętej w Stanach Zjednoczonych. Sesję trzecią zakończył mgr Przemysław Florianowicz-Błachut (UW), który w swoim wystąpieniu na temat *Konstytucyjnej regulacji stosunków państwo-Kościół w Szwecji* przybliżył unormowania i sytuację wyznaniową w tym państwie, będącym obecnie na drodze odchodzenia od modelu państwa wyznaniowego.

Na podkreślenie zasługuje wysoki poziom merytoryczny wygłoszonych referatów, jak również bardzo staranna i przemyślana organizacja całości sympozjum, czego przykładem może być propozycja zwiedzenia przez uczestników Zjazdu Interaktywnego Muzeum Ikon w Supraślu. Oczekiwać należy, że niezwykle interesujące materiały z IV Zjazdu zostaną wkrótce opublikowane.

Marta Ordon

Konferencja naukowa pt. *Między praktyką a literą prawa – przepisy wyznaniowe Konstytucji RP z 1997 r. z perspektywy dziesięciolecia*, Warszawa, 29 marca 2007 r.

W dniu 29 marca 2007 r. w auli Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się konferencja naukowa pt. *Między*

praktyką a literą prawa – przepisy wyznaniowe Konstytucji RP z 1997 r. z perspektywy dziesięciolecia. Jej organizatorem była Katedra Prawa Wyznaniowego, a patronat nad nią objął Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski. Konferencja podzielona została na trzy sesje.

Obrady w ramach sesji pierwszej skoncentrowane zostały wokół pytania: *Równi, zdominowani, czy ignorowani? – wyznania w relacjach z państwem po roku 1997.* Referat wprowadzający do dyskusji wygłosił ks. prof. dr hab. Zachariasz Łyko (ChAT). Poruszył w nim m.in. problem właściwej wykładni zasady równouprawnienia wyznań oraz wskazał na potrzebę stworzenia odpowiednich warunków umożliwiających pełne korzystanie z zasady wolności sumienia i religii. Problem relacji państwa ze związkami wyznaniowymi widziany z perspektywy największego po Kościele katolickim Kościoła chrześcijańskiego w Polsce, jakim jest Kościół prawosławny, przedstawił ks. abp dr hab. Jeremiasz Jan Anchimiuk (prof. ChAT, Prezes Polskiej Rady Ekumenicznej). Przypomniał trudności, jakie towarzyszyły przyjęciu ustawy o stosunku państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego i wskazał na historyczne korzenie tych problemów. Oceniając jednak obecną praktykę stanowienia i stosowania prawa w odniesieniu do Kościoła prawosławnego, stwierdził, iż aktualnie „istnieje równowaga między zaszłościami historycznymi a systemem prawnym”. Zwrócił także uwagę na palącą potrzebę powołania komisji dwustronnej między władzami państwowymi a Kościołem prawosławnym. Dalsza część obrad przybrała formę panelu dyskusyjnego. Jako pierwsza zabrała w nim głos Teresa Jakubowska (wiceprzewodnicząca Racji Polskiej Lewicy), która odnosząc się do częstej sytuacji rozpoczęcia roku szkolnego od mszy św. odprawianej w kościele z udziałem wszystkich dzieci, uznała, iż zwyczaj ten narusza konstytucyjny zakaz zmuszania do brania udziału w praktykach religijnych. Podobnie oceniła sposób organizowania lekcji religii w szkołach publicznych, nazywając go „codziennym gwałceniem konstytucji”. Jako następny głos w dyskusji zabrał dr Jarosław Szymanek (UW), który przypomniał problemy związane z przyjmowaniem ustaw wyznaniowych w trybie art. 25 ust. 5 Konstytucji, skutkujące becznością regulacyjną ustawodawcy od roku 1997 aż po dzień dzisiejszy. Nawiązując do tej wypowiedzi, dr hab. Krzysztof Krasowski (prof. UAM) przypomniał z kolei, iż przepis art. 25 ust. 5 ma swe korzenie w art. 115 Konstytucji marcowej z 1921 r., który przewidywał, iż wydanie ustawy określającej status związku wyznaniowego ma być po-

przedzone zawarciem porozumienia z władzami tego związku. Kolejny uczestnik dyskusji, mgr Przemysław Florianowicz-Błachut (UW), zauważył, iż Kościoły i związki wyznaniowe praktycznie nie korzystają z wynikającego z art. 191 Konstytucji uprawnienia do wnoszenia wniosków do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie konstytucyjności przepisów. Zaproponował, aby może tą drogą zwrócić uwagę TK na sprzeczny z zasadą równouprawnienia fakt, iż tylko dwa Kościoły (katolicki i prawosławny) mają możliwość uzyskiwania darowizn od osób prawnych, a wszystkie pozostałe tylko od osób fizycznych. W dyskusji wieńczącej sesję I wziął także udział Marek Rosiński (Przewodniczący Zarządu Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi), który zapoznał uczestników konferencji z sytuacją buddystów w Polsce.

Sesja druga została zatytułowana: *Meandry polityki wyznaniowej III RP*. Temat ten podjęła w swoim referacie dr Małgorzata Winiarczyk-Kossakowska (AŚ). Prelegentka przypomniała szereg faktów mających najistotniejsze – jej zdaniem – znaczenie z punktu widzenia polityki wyznaniowej III RP. Wymieniła m.in. przyjęcie pakietu ustaw majowych w 1989 r., dostosowanie sytuacji prawnej innych związków wyznaniowych do sytuacji Kościoła katolickiego po zawarciu Konkordatu, funkcjonowanie Komisji Majątkowej oraz kolejne nowelizacje ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. W podjętej następnie dyskusji panelowej rozwinęto niektóre z tych wątków. Jako pierwszy głos zabrał dr Andrzej Czochara (Dyrektor Departamentu Wyznań oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych MSWiA w latach 1990-2006 r.), który wyraził swoje zaniepokojenie faktem zacierania się granicy między systemem rozdziału a systemem powiązania, do którego – jego zdaniem – dochodzi w Polsce w ostatnich miesiącach. Potwierdzeniem tego – według Pana Doktora – miała być ustawa przewidująca pomoc finansową dla Kościołów, sprawa lustracji arcybiskupa metropolity warszawskiego S. Wielgusa, czy zgłoszony projekt uchwały sejmiku dotyczący ogłoszenia Jezusa Chrystusa królem Polski. Przypomniał, że w świetle nauczania Soboru Watykańskiego II wciąganie Kościoła w nurt spraw politycznych nie jest zgodne z realizowaną przez niego misją. Na koniec wskazał sprawy, które od 1997 r. nadal oczekują na rozstrzygnięcie: reformę Funduszu Kościelnego i przeciągającą się w czasie działalność Komisji Regulacyjnych. Następnie Zbigniew Filipkowski (obecny Dyrektor Departamentu Wyznań oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych MSWiA) przybliżył zagadnienia, nad którymi aktualnie pracuje Departament Wyznań. Z kolei Czesław Janik (Prezes

Stowarzyszenia „Neutrum”) wyraził opinię, iż aktualnie mamy w Polsce do czynienia z „psuciem prawa wyznaniowego”, a szereg działań wiąże się z nieprzestrzeganiem konstytucyjnej zasady wzajemnej autonomii i niezależności. Następnie Andrzej Siciński (pastor Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego) zgłosił postulat pod adresem władz publicznych, aby mówiąc o wspólnotach religijnych, nie posługiwano się pojęciem „sekta”, ale niezależnie, czy chodzi o wspólnotę dużą, czy małą, stosowano pojęcia przyjęte w Konstytucji, to jest „kościół” lub „związek wyznaniowy”. Aleksander Merker (były dyrektor Urzędu do Spraw Wyznań) zasugerował, nawiązując do art. 25 ust. 5 Konstytucji, by bardziej wnikliwie przyjrzeć się rozwiązaniom włoskim w zakresie regulacji stosunków między państwem a związkami wyznaniowymi, ponieważ wspomniany przepis Konstytucji RP wyraźnie wzorowany jest na przepisie Konstytucji Republiki Włoskiej. Na koniec ponownie głos zabrała Teresa Jakubowska, która wysunęła zarzut, iż Konstytucja i prawo karne nie zapewniają w wystarczający sposób ochrony interesów osób bezwyznaniowych, ponieważ prawnej ochronie podlegają jedynie uczucia religijne.

W sesji trzeciej postawione zostało pytanie: *Rozdział przyjazny czy państwo parawyznaniowe? – system stosunków wyznaniowych w Polsce po roku 1997*. Referat wprowadzający wygłosił i sesji przewodniczył dr hab. Krzysztof Krasowski. W swoim wystąpieniu rozwinął znaczenie pojęć: „rozdział” i „państwo parawyznaniowe”. Przypomniawszy także atrybuty modelu rozdziału Kościoła od państwa i na przykładzie unormowań niemieckich scharakteryzował zasady cechujące rozdział przyjazny, nazywany też skoordynowanym. Nawiązując do sformułowań przyjmowanych przez prof. M. Pietrzaka, prelegent wymienił elementy stanowiące istotę państwa świeckiego: awyznaniowość, niekompetencja państwa w kwestii regulowania spraw religijnych i neutralność światopoglądowa państwa. Analizując przepisy Konstytucji z 1997 r., podkreślił, że nie kwalifikuje ona wprost systemu relacji państwo-Kościół i wprost go nie nazywa, można jednak wyinterpretować z jej postanowień istotę tego systemu. Z regulacji art. 25 i 53 wyłania się, zdaniem prelegenta, system państwa świeckiego, gwarantującego rozdział przyjazny. Ustosunkowując się do pytania postawionego w temacie sesji III, wskazała, iż aby na nie odpowiedzieć, należałoby przyjrzeć się dogłębniej kilku zagadnieniom: konsekwencjom wejścia w życie Konkordatu podpisanego w 1993 r., przestrzeganiu zasady równouprawnienia wyznań, możliwości tworzenia nowych związków wyznaniowych, a także kwestii organizowania religii w szkołach publicznych,

czy dotowania przez państwo związków wyznaniowych. Pytanie postawione na wstępie pozostawił jednak otwartym. Kolejnym uczestnikiem dyskusji był ks. dr hab. Krzysztof Warchałowski (prof. UKSW), który podkreślił, że pojęcie rozdziału jest pojęciem zindywidualizowanym, bo każde państwo tworzy własny model separacji. Przypomniał stanowisko Kościoła katolickiego odnośnie do relacji między Kościołem a wspólnotą polityczną, jakie zostało wypracowane na Soborze Watykańskim II. Jego zdaniem, za świeckim charakterem państwa w Rzeczypospolitej Polskiej przemawiają dwa elementy: brak zapisu o oficjalnej religii państwa oraz zasada równouprawnienia związków wyznaniowych. Następnie głos zabrał prof. dr hab. Michał Pietrzak (UW). Zwrócił on uwagę, iż niezależnie od modelu formalnoprawnego w każdym państwie istnieje jeszcze model realizowany w praktyce i zazwyczaj mamy do czynienia z rozdźwiękiem między tymi modelami. Nasz rozdział określił jako selektywny i niepełny. Zwrócił uwagę na kwestię finansowania związków wyznaniowych, w szczególności gdy chodzi o finansowanie z budżetu państwa ich szkół wyższych. W dyskusji panelowej poprowadzonej w ramach sesji III ponadto wzięli jeszcze udział: Ryszard Małajny (UŚ), Aleksander Merker, Jarosław Szymanek, Przemysław Florianowicz-Błachut i Wojciech Brzozowski (UW).

Na zakończenie obrad prof. dr hab. Michał Pietrzak podziękował uczestnikom dyskusji za zabranie głosu i wszystkim obecnym za udział w konferencji. Wyraził nadzieję, że spotkanie i przeprowadzona dyskusja przyczynią się do tego, że system relacji wyznaniowych w Polsce wykrystalizuje się i w pełni nabierze charakteru polskiego ze wszystkimi tego uwarunkowaniami.

Marta Ordon

V Międzynarodowa Konferencja Kultura i prawo. Tożsamość kulturowa Unii Europejskiej a pluralizm religijny

Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Wydział Nauk Prawnych Towarzystwa Na-